

Ustroj polityczno prawny Finlandii i jego funkcjonowanie w latach 1917-2000

Przejdź do produktu na **ksiegarnia.beck.pl**

Wstęp

W 1919 r. polski dyplomata, delegat rządu Królestwa Polskiego (od listopada 1918 r.) niepodległej Rzeczypospolitej w Helsinkach *Józef Ziabicki* stwierdził w swojej pracy „Finlandja a Polska”, że „podobieństwa, jakie wykazuje historia polityczna Polski i Finlandji w ostatnich 100 latach i dzisiejsze wspólne dążenia obu krajów ku utrwaleniu odradzającego się bytu politycznego i narodowego czynią nieuniknionym nawiązanie bliższego kontaktu naszego z Finlandją. (...) dochodzi się do przekonania, iż ze wszystkich krajów, a w szczególności z pomiędzy odrywających się od Rosji, podobieństwa do nas zdradza w największym stopniu Finlandja”¹. Na dobre relacje łączące Polaków i Finów zwracał też uwagę w swoich „Wspomnieniach” generał-lejtnant Armii Imperium Rosyjskiego, marszałek Finlandii i późniejszy Prezydent tego kraju *Carl Gustaf Emil Mannerheim*: „Jeszcze dziś z przyjemnością wspominam siedem lat spędzonych w Polsce. (...) zetknąłem się z wieloma wybitnymi Polakami (...). W rezultacie miałem wśród nich wielu przyjaciół (...). Brałem udział nie tylko w życiu towarzyskim wyższych sfer rosyjskich wojskowych i urzędników, lecz także obracałem się w polskim towarzystwie, o którym wiadomo, że jest świetne i ekskluzywne”².

W 2017 r. obchodzono w Finlandii 100-lecie niepodległości. Była ona jednym z pierwszych państw, które zapoczątkowały okres emancypacji politycznej XX w. Proces ten nabrał szczególnej dynamiki po zakończeniu I wojny światowej. W rezultacie swoją niezależność państwową uzyskała: Polska, Austria, Czechosłowacja, Estonia, Litwa, Łotwa, Węgry czy SHS (Królestwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców). Stulecie niepodległości Finlandii jest doskonałym momentem, aby przedstawić dotychczasowy dorobek i osiągnięcia finlandzkiego ustroju politycznego. Tym bardziej, że w okresie będącym przedmiotem analizy (1917–2000), ustrój tego kraju charakteryzował się istotnymi swoistościami, wyróżniającymi go spośród innych państw europejskich. Czyni to tym samym badania nad przedmiotową materią niezwykle ważnymi z punktu widzenia konstytucjonalizmu zarówno europejskiego, jak i światowego.

Funkcjonowanie tego ustroju, szczególnie po wojnie domowej z początku 1918 r. (27 stycznia – 15 maja) i I wojnie światowej (28 lipca 1914 r. – 11 listopada 1918 r.), to czas względnej stabilizacji. Pomimo początkowego, dynamicznego kształtowania się struktury organizacyjnej państwa, kompetencji i określonych prawem wzajemnych relacji między jego organami, to przede wszystkim okres jednej formy rządów, jednej Konstytucji (choć złożonej) i względnie stabilnej polityki wewnętrznej. Podkreślić przy

¹ J. Ziabicki, *Finlandja a Polska*, Warszawa 1919, s. 5–6.

² C.G. Mannerheim, *Wspomnienia*, Warszawa 2017, s. 41.

tym należy, że konstytucjonalizm finlandzki opierał się początkowo na szwedzkich i rosyjskich (monarchistycznych) wzorcach ustrojowych. Była to naturalna konsekwencja wielowiekowej zależności od Szwecji (do 1809) i ponad stuletniej od Rosji (1809–1917). Dotyczyło to zarówno formy sprawowania władzy, jak i systemu aktów prawnych, w których unormowano zasadniczą materię ustrojową. Ponadto wpływy te były dostrzegalne również w fińskiej myśli politycznej, a w konsekwencji w istniejącym systemie partyjnym. Przełomowym jednak momentem, który istotnie wpłynął na ustroj polityczny Finlandii był koniec wojny domowej. Jednym z jej skutków, choć nie bezpośrednim, była zmiana formy rządów, w kierunku zgodnym z europejskimi tendencjami republikańskimi, potwierdzonymi następnie w kolejnych dekadach. Jednocześnie był to kierunek, który wyróżniał Finlandię spośród pozostałych państw nordyckich (o czym dalej)³.

Stan badań

Ustrój polityczny Finlandii i jego funkcjonowanie w latach 1917–2000 nie cieszył się jak dotąd większym zainteresowaniem polskich badaczy. Szczególnie w zakresie ujęcia interdyscyplinarnego, które łączyłoby metody i doświadczenie nauk prawnych oraz politycznych.

Na potrzebę badań skandynawistycznych w Polsce zwracała już uwagę *Jadwiga Wróblewska* (1968). Na podstawie materiału bibliograficznego z lat 1945–1966 dostrzegła ona nierównomierne przebadanie poszczególnych okresów historycznych tego regionu. Najlepiej opracowany był okres przedhistoryczny, wczesnofeudalny i 1. poł. XVII w. (w tym przede wszystkim kwestie polityczne). O wiele natomiast gorzej przedstawiał się stan badań nad problemami współczesnymi⁴. Spostrzeżenia tej badaczki można było również odnieść do Finlandii. W większości bowiem istniejących prac skupiono się na dziejach tego państwa i różnych aspektach politycznych, w mniejszym natomiast stopniu na kwestiach prawno-ustrojowych⁵.

Sytuacja uległa zmianie na przełomie lat 70. i 80. Wtedy to opublikowano szersze opracowania poświęcone Finlandii autorstwa m.in. *Kazimierza Ciemniewskiego*⁶ i *Ta-*

³ Państwa Europy Północnej – Dania, Islandia, Finlandia, Norwegia i Szwecja tworzą region geopolityczny określany mianem Skandynawii. Po II wojnie światowej w tym kręgu upowszechniło się pojęcie *Norden*. Obrazuje to doniosłość wartości współpracy regionalnej i wspólnych, historycznych tradycji politycznych regionu, które stały się podstawą rozwoju tradycji konstytucyjnych Finlandii – *N. Herlitz*, *Elements of Nordic Public Law*, Stockholm 1969, s. 7.

⁴ *J. Wróblewska* podkreśliła jednocześnie brak wyspecjalizowanego ośrodka badawczego, który inicjowałby i koordynował prace w tym zakresie – *J. Wróblewska*, Stan i potrzeby badań skandynawistycznych w Polsce po II wojnie światowej, *Komunikaty Instytutu Bałtyckiego* 1968, z. 8, s. 32–46.

⁵ Zob. m.in. *K. Baranowski*, *Republika Finlandii*, Warszawa 1978.

⁶ *K. Ciemniewski*, *Zasady ustroju politycznego Finlandii*, Bydgoszcz 1971.

*deusza Cieślaka*⁷. Pierwszy z nich dokonał analizy finlandzkiego systemu ustrojowego od uzyskania niepodległości w 1917 r. Jego monografia dotyczyła jednak z jednej strony okresu do 1970 r. (co istotnie ogranicza poznanie problemu z dłuższej perspektywy czasowej, szczególnie zmian, które nastąpiły po 1970 r.), z drugiej zaś była ukierunkowana na przedstawienie jedynie najważniejszych zagadnień (z pominięciem spraw szczegółowych, niejednokrotnie mających decydujący wpływ na kształt ustroju). Ponadto nie przedstawiono w niej szczegółowo ewolucji finlandzkiego ustroju konstytucyjnego. Prace drugiego z autorów, o charakterze syntetycznym, obejmują szerszy przedział czasowy. *Tadeusz Cieślak* omówił okres zależności szwedzkiej i rosyjskiej, wojny domowej, wojny zimowej (1939–1940), wojny kontynuacyjnej (1941–1944) oraz problematykę historii współczesnej (do odpowiednio 1978 i 1983). W pracach tych autorów natomiast rozważania prawnoustrojowe pojawiły się na marginesie innych, ważnych problemów badawczych. W końcu niektóre z tez zaproponowanych zarówno przez *K. Cierniewskiego*, jak i *T. Cieślaka* wymagają dalszego rozwinięcia i uzupełnienia, szczególnie z uwagi na rozwój nauki polskiej po 1989 r. Podobny charakter jak monografia *T. Cieślaka* ma stosunkowo nowe opracowanie historii Finlandii autorstwa *Barbary Szordykowskiej*⁸. W pracy tej kwestie ustrojowe przedstawiono do przyjęcia nowej Konstytucji w 2000 r. Do innych, ważnych opracowań należą artykuły i studia *Viktorii Serzhanovej* oraz *Dominiki Wapińskiej*. W sposób zwięzły omówiono w nich ewolucję ustroju politycznego Finlandii, głównie jako tło analizy obecnego systemu konstytucyjnego (po wejściu w życie aktualnie obowiązującej konstytucji)⁹. Stosując podobne ujęcie, finlandzki system polityczny (głównie po 2000 r.) analizował *Marian Grzybowski*¹⁰. System ustrojowy Finlandii pozostaje również w zainteresowaniach badawczych *Dawida Michalskiego*. W swoich badaniach zajmował się Formą rządu, czyli pierwszym aktem konstytucyjnym niepodległego państwa, fińską wojną domową i jej wpływem na ustrój, polityką zagraniczną, konstytucyjnym zagwarantowaniem praw podstawo-

⁷ *T. Cieślak*, *Historia Finlandii*, Wrocław 1983; *idem*, *Zarys historii najnowszej krajów skandynawskich*, Warszawa 1978.

⁸ *B. Szordykowska*, *Historia Finlandii*, Warszawa 2011. Warta odnotowania jest również inna praca tej autorki, zob. *eadem*, *Finlandia w polityce caratu w latach 1899–1914. Problemy rusyfikacji i unifikacji*, Gdańsk 1994.

⁹ *V. Serzhanova*, *D. Wapińska*, *Ewolucja konstytucjonalizmu w Finlandii*, w: *S. Bożyk* (red.), *Aktualne problemy reform konstytucyjnych*, Białystok 2013; *V. Serzhanova*, *Konstytucje finlandzkie*, Zeszyty Naukowe Instytutu Administracji Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie 2006, z. IV; *eadem*, *Relacje między parlamentem a rządem Finlandii*, Rzeszów 2007.

¹⁰ *M. Grzybowski*, *Finlandia. Zarys systemu ustrojowego*, Kraków 2007; *idem*, *Organy wymiaru sprawiedliwości i ochrony prawa w świetle Konstytucji Finlandii z 11 czerwca 1999 r.*, w: *R. Balicki*, *M. Masternak-Kubiak* (red.), *W służbie dobru wspólnemu. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Trzcińskiemu*, Warszawa 2012; *idem*, *Zmiany konstytucji w Finlandii w kwestii członkostwa w Unii Europejskiej*, w: *K. Kubuj*, *J. Wawrzyniak* (red.), *Tryb zmiany konstytucji w wybranych państwach członkowskich Unii Europejskiej*, Warszawa 2010; *idem*, *Systemy konstytucyjne państw skandynawskich*, Warszawa 2010; *idem*, *Systemy polityczne współczesnej Skandynawii*, Warszawa 1989.

wych, dylematami związanymi z integracją Finlandii z Unią Europejską, a także sytuacją prawną mniejszości katolickiej¹¹. Ponadto wśród ważnych publikacji dotyczących omawianego tematu należy odnotować te, w których odniesiono się do wybranych, konkretnych instytucji politycznych tj. Parlamentu¹², Prezydenta¹³, Rady Państwa¹⁴

¹¹ D. Michalski, Akt o Formie rządów z 1919 roku – pierwsza konstytucja niepodległej Finlandii, *Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego* 2016, t. XIX; *idem*, Fińska droga do niepodległości – rewolucja 1917–1918, w: A. Bańczyk i in. (red.), *O wolność i sprawiedliwość... Chrześcijańska Europa między wiarą i rewolucją*, Częstochowa 2018; *idem*, Nowe wyzwania dla protokołu dyplomatycznego w XXI w. Casus fińskiego ministra, w: J. Menkes, E. Cała-Wacinkiewicz, J. Nowakowska-Małusecka, W. Pęksa, W.Sz. Staszewski (red.), *Idee, normy i instytucje kongresu wiedeńskiego – 200 lat później – perspektywa prawnomiędzynarodowa*, Warszawa 2016; *idem*, Podstawowe prawa i wolności w prawie konstytucyjnym Finlandii, w: E. Cała-Wacinkiewicz, J. Menkes (red.), *Wspólne wartości prawa międzynarodowego, europejskiego i krajowego*, Warszawa 2018; *idem*, Fińskie i polskie dylematy integracji europejskiej, w: E. Cała-Wacinkiewicz, J. Menkes, J. Nowakowska-Małusecka, W. Staszewski (red.), *W jakiej Unii Europejskiej Polska – jaka Polska w Unii Europejskiej. Instytucjonalizacja Współpracy Międzynarodowej*, Warszawa 2020; *idem*, Catholic minority in Finland, w: B. Halczak, B. Szura, B. Nitschke-Szram, E. Kowalczyk, S. Maciejewski, M. Zieliński, A. Szczap (red.), *Political and legal doctrines in theoretical and practical terms regarding contemporary challenges*, Zielona Góra 2017.

¹² Zob. także M. Grzybowski, *Eduskunta. Parlament Finlandii*, Warszawa 2001; *idem*, Elementy systemu parlamentarnego w aktach konstytucyjnych Finlandii z 1919 i 1999 r., w: A. Jamróz, S. Bożyk (red.), *Z zagadnień współczesnych społeczeństw demokratycznych*, Białystok 2006; *idem*, Funkcje i kompetencje Eduskunty (103-lecie parlamentaryzmu Finlandii), w: A. Jamróz (red.), *Państwo prawa. Parlamentaryzm. Sądownictwo konstytucyjne. Pamięci Profesora Zdzisława Czeszejki-Sochackiego*, Białystok 2012; *idem*, Geneza i współczesne tendencje rozwojowe skandynawskich instytucji parlamentarnych, w: A. Szmyt (red.), *Studia ustrojoznawcze. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Pułło*, GSP 2014, t. XXXI; *idem*, *Współczesny parlamentaryzm skandynawski*. Zeszyty Naukowe UJ. Prace z Nauk Politycznych 1988, z. 32.

¹³ S. Gebethner, O genezie i ewolucji prezydenalizmu w Finlandii, *Studia Iuridica* 1987, t. 15; J. Osinski, Prezydent Republiki Finlandii, w: J. Osinski (red.), *Prezydent w państwach współczesnych*, Warszawa 2009; M. Grzybowski, Pozycja ustrojowa prezydenta Finlandii na gruncie Konstytucji z 11 czerwca 1999 r. w perspektywie historycznej, w: R.M. Czarny, K. Spryszak (red.), *Państwo i prawo wobec współczesnych wyzwań. Współczesne ustroje państwowe i rozwój demokracji w Polsce*, Księga jubileuszowa Profesora Jerzego Jaskierni, Toruń 2012, t. 2; *idem*, Prezydent Republiki Finlandii: arbiter czy moderator?, w: J. Posłuszny, J. Buczkowski, K. Eckhardt (red.), *Studia z prawa konstytucyjnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Wiesławowi Skrzydle*, Przemysł-Rzeszów 2009; J. Karp, Prawo wyborcze na urząd prezydenta w Finlandii, w: S. Grabowska, R. Grabowski (red.), *Prawo wyborcze na urząd prezydenta w państwach europejskich*, Warszawa 2007.

¹⁴ K. Ciemniowski, Fińskie gabinety mniejszości, *Komunikaty Instytutu Bałtyckiego* 1973, z. 18; K. Biskupski, Skandynawskie gabinety mniejszości i ich polityczne źródła, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Nauki Humanistyczno-Społeczne* 1965, z. 14. Prawo V; B. Szordykowska, Instytucje polityczne Finlandii w początkach XIX wieku. Senat, *Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej* 2000, XXXV, t. 35.

i partii politycznych¹⁵. Najczęściej są to jednak prace dotyczące ustroju obowiązującego od 2000 r.

Niezwykle istotne dla poznania ustroju Finlandii są również wydawnictwa źródłowe. Szczególnie z uwagi na fakt, że część autorów zamieściła w nich mniej lub bardziej obszerne wstępy, w których przedstawione zostały główne problemy zmian ustrojowych. Do najistotniejszych należy zaliczyć publikacje aktów konstytucyjnych z okresu 1919–2000. Zostały one przetłumaczone i opublikowane przez polskich badaczy, *Andrzeja Gwiżdża* oraz *Joachima Osińskiego*¹⁶. Oprócz tego „Konstytucję Finlandii” z 1999 r. wydali wspomniana *V. Serzhanova* i *Stanisław Sagan*¹⁷. Należy jednak zaznaczyć, że każde z tych wydawnictw jest zgodne ze stanem prawnym na czas wydania danej publikacji. Jest tak w przypadku bardzo ważnej pracy *J. Osińskiego* wydanej ponad 20 lat temu (1997), która nie była dotychczas aktualizowana o późniejsze nowelizacje (1997–1999), co z uwagi na upływ czasu i kolejne zmiany w prawie finlandzkim wydaje się uzasadnione. Najbardziej aktualna w tym zakresie jest obowiązująca obecnie „Konstytucja Finlandii” wydana przez *V. Serzhanovą* (2017)¹⁸.

Znacznie większym zainteresowaniem finlandzki urząd polityczny i jego funkcjonowanie w latach 1919–2000 cieszył się w literaturze europejskiej. Co zrozumiałe, najwięcej prac powstało dzięki wysiłkowi rodzimych badaczy (w szczególności fińskich i szwedzkich) oraz autorów rosyjskich i niemieckich. Kwestiami tymi zajmowali się przede wszystkim: *David Arter*¹⁹, *Dag Anckar*²⁰, *Göran von Bonsdorff*²¹, *Conrad Bornhak*²², *Michail Michajłowicz Borodkin*²³, *Jakob Wilhelm Chydenius*²⁴, *Pertti Haapala*²⁵,

¹⁵ *K. Cierniewski*, Partie polityczne w Finlandii, Komunikaty Instytutu Bałtyckiego 1969, z. 11.

¹⁶ *A. Gwiżdż*, Konstytucja Finlandii i Ustawa o Parlamencie, w: *A. Burda, M. Rybicki* (red.), Konstytucje Finlandii, Włoch, Niemieckiej Republiki Federalnej, Francji, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971, s. 38–100 (zob. też Uwagi wstępne do tych aktów, *ibidem*, s. 7–37); *J. Osiński*, Konstytucja Finlandii, Warszawa 1997; *idem*, Konstytucja Finlandii z 1999 roku, Warszawa 2003.

¹⁷ *S. Sagan, V. Serzhanova*, Konstytucja Finlandii, Rzeszów 2003; *V. Serzhanova*, Suomen Perustuslaki. Ustawa zasadnicza Finlandii, Rzeszów 2017.

¹⁸ Zob. przyp. 16.

¹⁹ *D. Arter*, Scandinavian politics today, Manchester 1999; *idem*, Politics and policy-making in Finland, Sussex 1987; *idem*, The Nordic Parliaments. A Comparative Analysis, London 1984.

²⁰ *D. Anckar*, Finland. A half-hearted step towards referendum, Åbo 1983; *idem*, Liberalism, democracy and political culture in Finland, Åbo 1983; *idem*, Parties and law-making in Finland. A policy framework, Åbo 1979.

²¹ *G. von Bonsdorff*, Debata konstytucyjna w Finlandii, Studia Nauk Politycznych 1978, t. 13, Nr 2; *idem*, Suomen poliittiset puolueet, Helsinki 1957; *idem*, The Party Situation in Finland, w: Democracy in Finland. Studies in politics and government, Helsinki 1960.

²² *C. Bornhak*, Rußland und Finnland, Leipzig 1900.

²³ *M.M. Borodkin*, Finlandija w russkoj pieczati. Materiały dla bibliografii, Sankt-Pietierburg 1902; *idem*, Istorija Finlandii. W triech tomach, Sankt-Pietierburg 2016; *idem*, Istorija Finlandii. Wriemia Jekatieriny II i Pawła I, Sankt-Pietierburg 1912; *idem*, Istorija Finlandii. Wriemia Jeliza-

Seppo Hentilä²⁶, Kalervo Hovi²⁷, Jaakko Husa²⁸, Jalmari Jaakkola²⁹, Stig Jägerskiöld³⁰, Osmo Jussila³¹, EinoJutikkala i Kauko Pirinen³², Antero Jyränki³³, Paavo Kastari³⁴, Jukka

wiety Pietrowny, Sankt-Pietierburg 1910; *idem*, Istoriia Finlandii. Wriemia Impieratora Aleksandra I, Sankt-Pietierburg 1909; *idem*, Istoriia Finlandii. Wriemia Impieratora Aleksandra II, Sankt-Pietierburg 1908; *idem*, Istoriia Finlandii. Wriemia Impieratora Nikołaja I, Pietrograd 1915; *idem*, Iz nowiejszej istorii Finlandii. Wriemia uprawnienija N.I. Bobrikowa, Sankt-Pietierburg 1905; *idem*, Kalejdoskop istorii Finlandii, Gielsingfors 1915; *idem*, Kratkaja istorija Finlandii, Sankt-Pietierburg 1911; *idem*, Nowiejszaja istorija Finlandii. Wriemia N.I. Bobrikowa, Sankt-Pietierburg 1905.

²⁴ J. W. Chydenius, Das Recht Finnlands und seine Wehrpflichtfrage. Eine kurze aktenmässige Betrachtung, Leipzig 1900.

²⁵ P. Haapala, How was the working class formed? The case of Finland 1850–1920, *Scandinavian Journal of History* 1987, Nr 3; *idem*, Kun yhteiskunta hajosi: Suomi 1914–1920, Helsinki 1995; *idem*, The Expected and Non-expected Roots of Chaos: Preconditions of the Finnish Civil War, w: T. Tepora, A. Roselius (red.), The Finnish Civil War 1918. History, Memory, Legacy, Leiden Boston 2014.

²⁶ S. Hentilä, From the Power of the Estates to the Power of the People, w: The Parliament of Finland, Helsinki 2000; *idem*, Od uzyskania niepodległości do zakończenia wojny kontynuacyjnej 1917–1944, w: O. Jussila, S. Hentilä, J. Nevakivi (red.), Historia polityczna Finlandii 1809–1999, Kraków 2001.

²⁷ K. Hovi, Cordon Sanitaire or Barrière de l'Est? The Emergence of The New French Eastern European Alliance Policy 1917–1919, *Annales Universitatis Turkuensis* 1975, Nr 135; *idem*, Italia ja Suomen itsenäistyminen. Lähettiläsraportit, Turun Historiallinen Arkisto 1975, Nr 30; *idem*, Itävalta-Unkari ja Suomen itsenäistyminen, Turun Historiallinen Arkisto 1971, Nr 25; *idem*, Frankreich und die Verwirklichung des Nationalitätsprinzips in Ostmitteleuropa 1917–1918, Turun Historiallinen Arkisto 1976, Nr 31; *idem*, The Winning of Finnish Independence As an Issue in International Relations, *Scandinavian Journal of History* 1978, Nr 3.

²⁸ J. Husa, The Constitution of Finland. A Contextual Analysis, Oxford 2011; *idem*, Nordic Reflections on Constitutional Law. A Comparative Nordic Perspective, Frankfurt am Main 2002.

²⁹ J. Jaakkola, Geschichte des Finnischen Volkes, Berlin 1942.

³⁰ S. Jägerskiöld, Mannerheim. Marshal of Finland, London 1986; *idem*, Valtionhoitaja Mannerheim, Helsinki 1969; *idem*, Viimeiset vuodet. Mannerheim 1944–1951, Helsinki 1982.

³¹ O. Jussila, Nationalism and Revolution. Political dividing lines in the Grand Duchy of Finland during the last years of Russian rule, *Scandinavian Journal of History* 1977, Nr 2; *idem*, Wielkie Księstwo Finlandii 1809–1917, w: O. Jussila, S. Hentilä, J. Nevakivi (red.), Historia polityczna Finlandii 1809–1999, Kraków 2001; *idem*, Wielikojie Knjazestwo Finljandskoje, Hjälsinki 2009.

³² E. Jutikkala, K. Pirinen, A History of Finland, Espoo 1984; *idem*, Kivikaudesta Koivistoon. Suomen historian pääpiirteitä, Espoo 1989; *idem*, Suomen historia. Asutuksen alusta Ahtisaareen, Porvoo 1999.

³³ A. Jyränki, Autonomy of the Åland Islands: a Federal Element in the Constitution of a Unitary State?, w: K. Pohjolainen (red.), Constitutionalism in Finland. Reality and Perspectives, Helsinki 1995; *idem*, Constitutional Aspects of the Exercise of the Finnish President's Powers as Commander-in-chief, *Scandinavian Studies in Law* 1970, Nr 14; *idem*, Presidentti. Tutkimus valtionpäämiehen asemasta Suomessa v. 1919–1976, Porvoo 1981; *idem*, Taking Democracy Seriously. The problem of the Control of the Constitutionality of Legislation. The Case of Finland, w: M. Sakslin (red.), The Finnish Constitution in Transition, Helsinki 1991; *idem*, Uusi perustuslakimme, Turku 2000.

Kekkonen³⁵, MattiKlinge³⁶, Veli Merikoski³⁷, Maria Aleksandrowna Mogunowa³⁸, Juha Nevakivi³⁹, JaakkoNousiainen⁴⁰, Juhani Paasivirta⁴¹, Jaakko Paavolainen⁴², Pertti Pes-

³⁴ P. Kastari, The Historical Background of Finnish Constitutional Ideas, Scandinavian Studies in Law 1963, Nr 7; *idem*, Delegat parlamentu i kanclerz sprawiedliwości Finlandii, PiP 1963, Nr 3; *idem*, The Finnish Constitutional System and Its Development, w: Constitution Act and Parliament Act of Finland, Helsinki 1967; *idem*, The Parliamentary Ombudsman: his functions, position, and relation to the Chancellor of Justice in Finland, International Review of Administrative Sciences 1962, Vol. 28, Nr 4.

³⁵ J. Kekkonen, Judicial repression during and after the Finnish (1918) and Spanish (1936–1939) civil wars: A comparative analysis, w: M. De Koster, D. Leuwers, D. Luyten, X. Rousseaux (red.), Justice in Wartime and Revolutions: Europe, 1795–1950, Brussels 2012; *idem*, Laillisuuden haaksirikko. Rikosoikeudenkäyttö Suomessa vuonna 1918, Tampere 1991; *idem*, The Finnish way: some reflections on the development of Finnish legal culture during the 20th Century, w: J. Eckert, K.Å. Modéer (red.), Geschichte und Perspektiven des Rechts im Ostseeraum, Frankfurt 2002.

³⁶ M. Klinge, Finland in Europa, Keuruu 2004; *idem*, Krótka historia Finlandii, Helsinki 1997; *idem*, Mannerheim. Kuvaelämäkerta, Helsinki 1993; *idem*, Suomen sinisetvalkoiset värit, Helsinki 1981.

³⁷ V. Merikoski, The System of Government, w: J. Uotila (red.), The Finnish Legal System, Helsinki 1966; *idem*, The Realization of the Equality of the National Languages in Finland, w: Democracy in Finland. Studies in Politics and Government, Helsinki 1960.

³⁸ M.A. Mogunowa, Skandynawskije gasudarstwa. Cjentralnyje organy vlasti, Moskwa 1975; *eadem*, Skandynawskij parlamentaryzm. Tjeorija i praktika, Moskwa 2001.

³⁹ J. Nevakivi, Kekkonen, the Soviet Union and Scandinavia – Aspects of Policy in the Years 1948–1965, Scandinavian Journal of History 1997, Vol 22, Nr 2; *idem*, Od wojny kontynuacyjnej do dnia dzisiejszego 1944–1999, w: O. Jussila, S. Hentilä, J. Nevakivi (red.), Historia polityczna Finlandii 1809–1999, Kraków 2001; *idem*, Ulkoasiainhallinnon historia 1918–1956, Helsinki 1988.

⁴⁰ J. Nousiainen, Democracy in Finland, w: The Parliament of Finland, Helsinki 2000; *idem*, From Semipresidentialism to Parliamentary Government. Political and Constitutional Developments in Finland, Scandinavian Political Studies 2001, Vol. 24, Nr 2; *idem*, Puolueet puntarissa, Helsinki 1959; *idem*, Suomen poliittinen järjestelmä, Porvoo 1959; *idem*, The Finnish Political System, Cambridge Mass. 1971; *idem*, The Finnish System of Government: From a Mixed Constitution to Parliamentarism, w: The Constitution of Finland, Vammala 2001; *idem*, The Role of the Finnish Supreme Court in the Legislative Process, Scandinavian Studies in Law 1979, Nr 23; *idem*, The Structure of the Finnish Political Parties, w: Democracy in Finland. Studies in politics and government, Helsinki 1960.

⁴¹ J. Paasivirta, Ensimmäisen maailmansodan voittajat ja Suomi, Englannin, Yhdysvaltain ja Ranskan sekä Suomen suhteita vv. 1918–1919, Porvoo 1961; *idem*, Finland and Europe. The Early Years of Independence 1917–1939, Helsinki 1988; *idem*, Suomi vuonna 1918, Porvoo 1957.

⁴² J. Paavolainen, Poliittiset väkivaltaisuuksien Suomessa 1918. Punainen terrori, Helsinki 1966; *idem*, Poliittiset väkivaltaisuuksien Suomessa 1918. Valkoinen terrori, Helsinki 1967; *idem*, Vankileirit Suomessa 1918, Helsinki 1971.

nen⁴³, Tuomo Polvinen⁴⁴, Raimo Pullat⁴⁵, Lauri Aadolf Puntila⁴⁶, Pentti Renvall⁴⁷, Ilkka Saraviita⁴⁸ oraz wielu innych badaczy⁴⁹.

Warto natomiast podkreślić, że zarówno w polskiej, jak i w europejskiej literaturze wciąż brakuje możliwie pełnego opracowania, w którym przedstawiono by ustrój Finlandii w dłuższej perspektywie czasowej oraz w oparciu o oryginalne akty (w brzmieniu zgodnym z pierwotnie uchwalonym). Ponadto nie podjęto się jak dotąd szczegółowego opracowania wpływu wszystkich nowelizacji aktów konstytucyjnych na system rządów. Nie przeanalizowano też szczegółowo znaczenia dla funkcjonowania ustroju poszczególnych prezydentów, szefów rządu, a także ważniejszych partii politycznych.

Ramy czasowe

W niniejszej rozprawie podjęto się badań nad ustrojem politycznym Finlandii i jego funkcjonowaniem w latach 1917–2000. Wybór takich właśnie ram czasowych został podyktowany kilkoma względami, które wymagają w tym miejscu szerszego uzasadnienia. Data początkowa została wyznaczona na rok uzyskania przez Finlandię statusu niepodległego podmiotu stosunków międzynarodowych (po ogłoszeniu deklaracji niepodległości w 1917 r.). W tym też czasie (1917–1919) kształtowała się koncepcja przyszłego ustroju i formy sprawowania władzy w państwie, czemu towarzyszyła zresztą szeroka dyskusja różnych stronnictw oraz konkretne propozycje partii politycznych. Dopiero w 1919 r. uchwalono pierwszy z aktów konstytucyjnych – Formę rządu. Był to początek okresu prawnoustrojowego, w którym uchwalono następnie kolejne ustawy zasadnicze (Akt o Trybunale Stanu z 25.11.1922 r.; Akt o prawie parlamentu do ba-

⁴³ P. Pesonen, Dimensions of Political Cleavage in Multi-Party Systems, *European Journal of Political Research* 1973, Vol. 1, I. 2; *idem*, The Voting Behaviour of Finnish Students, w: *Democracy in Finland. Studies in Politics and Government*, Helsinki 1960.

⁴⁴ T. Polvinen, Finland in International Politics, *Scandinavian Journal of History* 1977, Nr 2; *idem*, Venäjän vallankumous ja Suomi 1917–1920. Helmikuu 1917 – toukokuu 1918, Vol. 1, Porvoo 1967; *idem*, Venäjän vallankumous ja Suomi 1917–1920. Toukokuu 1917 – joulukuu 1920, Vol. 2, Porvoo 1971.

⁴⁵ R. Pullat, Stosunki polsko-fińskie w okresie międzywojennym, Warszawa 1998; *idem*, Suomi ja Puola. Suhteita yli Itämeren 1917–1941, Helsinki 1997.

⁴⁶ L.A. Puntila, The Historical Basis of Political Life in Finland, w: *Democracy in Finland. Studies in Politics and Government*, Helsinki 1960; *idem*, The Political History of Finland 1809–1966, Helsinki 1974.

⁴⁷ P. Renvall, Seven Centuries of Finnish Parliamentary Institutions, w: E. Kaskimies (red.), *The Finnish Parliament*, Porvoo 1969; *idem*, The Origin of Finland's Autonomy, Helsinki 1963; *idem*, The Single-Chamber Parliament, w: *The Finnish Parliament*, Helsinki 1979.

⁴⁸ I. Saraviita, Constitutional law in Finland, Alphen aan den Rijn 2012; *idem*, Perustuslaki, Helsinki 2011; *idem*, Perustuslaki 2000. Kommentaartiteos uudesta valtiosäännöstä Suomelle, Helsinki 2000; *idem*, The Planned Constitutional Reform in Finland, *Scandinavian Studies in Law* 1978, Nr 22; *idem*, Valtiosääntöoikeuden perusteet, Helsinki 2001.

⁴⁹ Pełny wykaz autorów zob. Bibliografia.

dania zgodności z prawem czynności urzędowych członków Rady Państwa, Kanclerza Sprawiedliwości i Parlamentarnego Ombudsmana z 2.11.1922 r.; Akt o Parlamencie z 1.1.1928 r.), a także liczne ich nowelizacje. *Terminus ad quem* to 2000 r. Uzasadnia to wejście w życie 20.3.2000 r. nowej, jednolitej ustawy zasadniczej, której postanowieniami uchylono dotychczasową Konstytucję. Tym samym praca obejmuje tzw. pierwszy okres konstytucyjny.

Niemniej dla lepszego zrozumienia zachodzących procesów zdecydowano się niejednokrotnie wykroczyć poza założone ramy czasowe. Tym samym przedstawiono najważniejsze wydarzenia okresu sprzed uzyskania niepodległości. Chodzi w tym miejscu głównie o przedstawienie statusu prawnego terytorium fińskiego w czasie zależności szwedzkiej (do 1809) oraz rosyjskiej (1809–1917). Jest to tym bardziej zasadne, że – jak zostanie to wykazane – instytucje ustrojowe Królestwa Szwecji i Imperium Rosyjskiego nie pozostały bez wpływu na kształt systemu konstytucyjnego niepodległej Finlandii.

Cel pracy i baza źródłowa

Podstawowym celem niniejszej pracy jest zbadanie ewolucji ustroju polityczno-prawnego Finlandii i jego praktycznego funkcjonowania.

Jego realizacja wymagała analizy szeregu zagadnień obejmujących przede wszystkim: status prawny Finlandii w okresie zależności szwedzkiej i rosyjskiej, instytucjonalizację fińskiego życia politycznego (ze szczególnym uwzględnieniem kształtowania się niepodległości), rozwój systemu partyjnego, wpływ wojny domowej na dalsze losy państwa, kształtowanie się podstaw prawnych ustroju czy wpływ podziału władzy i szczególne znaczenie egzekutywy na funkcjonowanie ustroju. Nie pominięto również tak ważnych zagadnień jak analiza współczesnego ustroju polityczno-prawnego Finlandii (z perspektywy reformy konstytucyjnej) oraz prawnoporównawcza charakterystyka systemu finlandzkiego w stosunku do wybranych państw europejskich.

Tak postawiony problem badawczy wymagał przeprowadzenia szerokiej kwerendy bibliotecznej i archiwalnej oraz wykorzystania stosownej bazy źródłowej. Kwerenda zagraniczna objęła zasoby bibliotek i archiwów w Helsinkach (m.in. Helsingin Yliopiston Kirjasto, Työväenliikkeen Kirjasto, Eduskunnan Kirjasto, Kansallisarkisto, Pyhään Marian seurakunta) oraz Turku (m.in. Turun Yliopiston Kirjasto). Została ona uzupełniona wykorzystaniem zasobów biblioteki Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Helsinkach. W trakcie kwerendy krajowej zapoznano się z zasobem Biblioteki Narodowej w Warszawie, Zakładu Ossolińskich we Wrocławiu, Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego, Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego. Dzięki kwerendzie pozyskano nie tylko niezbędny materiał źródłowy, ale również literaturę tematu niedostępną w Polsce (w tym zagraniczne czasopisma prawnicze, politologiczne i historyczne)⁵⁰.

⁵⁰ Do ważniejszych czasopism, na których łamach publikowano artykuły poświęcone ustrojowi Finlandii należą: *Acta Universitatis Stockholmiensis*, *Stockholm studies in history*, *Akade-*

Podstawową rolę w rozprawie odgrywają fińskojęzyczne teksty aktów konstytucyjnych, ich projekty (wraz z uzasadnieniem), najważniejsze nowelizacje oraz inne ustawy mające znaczenie dla kształtowania się ustroju. Pochodzą one z oficjalnych dzienników ustaw, tj. Suomen Suuriruhtinaanmaan Asetuskokoelmat, Suomen Asetuskokoelmat i Suomen Säädoskokoelmat z lat 1906–2000. W sumie przebadano wszystkie ze wskazanych publikatorów z tego okresu⁵¹. Uzupełnienie Konstytucji Finlandii stanowią ich

mie der Wissenschaften der DDR. Schriften des Zentralinstituts für Geschichte, American Political Science Review, Annales Universitatis Turkuensis, British Year Book of International Law, Constitutional and Parliamentary Information Review, European Journal of Political Research, Electoral Studies, International Review of Administrative Sciences, Israel Law Review, Nordicom Review, Research Reports. Institute of Political Science. University of Helsinki, Scandinavian Journal of History, Scandinavian Political Studies, Scandinavian Studies in Law, Science & Society, Turun Historiallinen Arkisto, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja.

⁵¹ W rozprawie wykorzystano przede wszystkim: Hallituksen esitys Eduskunnalle eduskunnan palkkavaltuuskunnan tehtävien siirtymisestä eduskunnan valtiovarainvaliokunnalle aiheutuvista muutoksista eräisiin lakeihin, HE 184/1991; Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi valtiopäiväjärjestyksen ja edustajanpalkkiosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta, HE 190/1998; Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi, HE 1/1998; Laki eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatointen lainmukaisuutta, Suomen Asetuskokoelma 274/1922; Laki eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin sekä eduskunnan oikeusasiamiehen virkatointen lainmukaisuutta annetun lain 1 §:n muuttamisesta, Suomen Säädoskokoelma 1114/1997; Laki eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatointen lainmukaisuutta, Suomen Asetuskokoelma 274/1922; Laki eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatointen lainmukaisuutta annetun lain muuttamisesta, Suomen Säädoskokoelma 1222/1990; Laki hallitusmuodon 4 §:n 1 momentin muuttamisesta, Suomen Asetuskokoelma 518/1967; Laki hallitusmuodon 49 §:n muuttamisesta, Suomen Asetuskokoelma 176/1957; Laki Suomen eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja prokuraattorin virkatointen lainmukaisuutta, Suomen Asetuskokoelma 42/1918; Laki Suomen Hallitusmuoden 20 ja 28 §:n muuttamisesta, Suomen Asetuskokoelma 607/1980; Laki Suomen Hallitusmuodon 84 §:n muuttamisesta, Suomen Säädoskokoelma 724/1989; Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta, Suomen Säädoskokoelma 575/1987; Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta, Suomen Säädoskokoelma 1221/1990; Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta, Suomen Säädoskokoelma 1074/1991; Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta, Suomen Säädoskokoelma 128/1994; Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta, Suomen Säädoskokoelma 270/1995; Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta, Suomen Säädoskokoelma 969/1995; Laki Suomen Hallitusmuodon VI luvun muuttamisesta, Suomen Säädoskokoelma 1077/1991; Laki valtakunnanoikeudesta, Suomen Asetuskokoelma 273/1922; Laki valtakunnanoikeudesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta, Suomen Asetuskokoelma 421/1955; Laki valtakunnanoikeudesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta, Suomen Säädoskokoelma 282/1983; Laki valtakunnanoikeudesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta, Suomen Säädoskokoelma 339/1995; Laki valtakunnanoikeudesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta, Suomen Säädoskokoelma 1115/1997; Laki valtakunnanoikeudesta annetun lain 1 ja 2 §:n muuttamisesta, Suomen Säädoskokoelma 1223/1990; Laki valtakunnanoikeudesta ja ministerivastuuasioiden käsittelystä, Suomen Säädoskokoelma 196/2000; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Asetuskokoelma 4/1969; Laki valtiopäiväjärje-

polskie wydania autorstwa wspomnianych wcześniej: *A. Gwiżdża, J. Osińskiego, V. Serzhanovej i S. Sagana*. W razie ewentualnych wątpliwości w zakresie wersji fińskiej i polskiej danego aktu konstytucyjnego podstawowe znaczenie w każdym przypadku miała jego oryginalna wersja językowa (fińska).

W dalszej kolejności wykorzystano fińskie publikacje prasowe. Przede wszystkim przebadano zasoby takich czasopism i gazet jak: Helsingin Sanomat, Turun Sanomat,

styksen muuttamisesta, Suomen Asetuskokoelma 237/1979; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Asetuskokoelma 357/1972; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Asetuskokoelma 454/1970; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Asetuskokoelma 534/1964; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Asetuskokoelma 663/1970; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Asetuskokoelma 744/1971; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Asetuskokoelma 839/1944; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 178/1983; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 205/1992; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 278/1983; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 297/1989; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 316/1987; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 338/1995; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 577/1987; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 580/1995; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 691/1993; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 970/1995; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 1056/1990; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 1069/1998; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 1078/1991; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 1079/1991; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 1117/1993; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta Suomen Säädöskokoelma 1254/1987; Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 1551/1994; Laki valtiopäiväjärjestyksen väliaikaisesta muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 1186/1994; Laki valtiopäiväjärjestyksen 3 §:n muuttamisesta, Suomen Asetuskokoelma 335/1955; Laki valtiopäiväjärjestyksen 3 ja 8 §:n muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 1075/1991; Laki valtiopäiväjärjestyksen 6 luvun nimikkeen muuttamisesta sekä 83 a §:n lisäämisestä valtiopäiväjärjestykseen, Suomen Asetuskokoelma 249/1937; Laki valtiopäiväjärjestyksen 6 luvun nimikkeen muuttamisesta sekä 83 b §:n lisäämisestä valtiopäiväjärjestykseen, Suomen Asetuskokoelma 626/1948; Laki valtiopäiväjärjestyksen 6 §:n muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 1642/1995; Laki valtiopäiväjärjestyksen 7 §:n muuttamisesta, Suomen Asetuskokoelma 455/1976; Laki valtiopäiväjärjestyksen 14 §:n muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 457/1987; Laki valtiopäiväjärjestyksen 48§:n muuttamisesta, Suomen Säädöskokoelma 548/1991; Laki valtiopäiväjärjestyksen 61 §:n kumoamisesta, Suomen Säädöskokoelma 657/1994; Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 16 hallituksen esityksestä olympien valtioelinten eräitä valtaoikeuksia koskevaksi lainsäädännöksi, PeVM 16/1994 vp.; Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/1998 vp, PeVM 10/1998 vp HE 1/1998 vp.; Protokół nr 2 dot. Wysp Alandzkich z 19.8.1994 r., Dz. UE 94/C 241; Puoluelaki, Suomen Asetuskokoelma 10/1969; Saamen kielilaki, Suomen Säädöskokoelma 1086/2003; Suomen Hallitusmuoto, Suomen Asetuskokoelma 94/1919; Suomen perustuslaki, Suomen Asetuskokoelma 731/1999; Suomen Suuriruhintinaanmaan Valtiopäiväjärjestys, Suomen Suuriruhintinaanmaan Asetuskokoelma 26/1906; Valtiopäiväjärjestys, Suomen Asetuskokoelma 7/1928.

Uusi Aura, Uusi Päivä, Uusi Suometar, Uusi Suomi⁵². Ukazały one tło prowadzonej działalności prawodawczej, główne koncepcje, które pojawiły się w dyskursie politycznym oraz ich ówczesne oceny (w szczególności dotyczy to okresu 1917–1919) czy też stanowisko innych państw wobec niepodległości Finlandii. Zdawano sobie przy

⁵² Avoin kirje. Kenraali, vapaaherra Carl Gustaf Emil Mannerheimin valtionhoitajatoimen päättymisen johdosta, Uusi Suomi 1919, Nr 172; Eduskunta siirtää korkeiman wallan senaattori Swinhufvudille, Turun Sanomat 1918, Nr 4026; Eikö tasavallassa voi olla lujaa hallitusta?, Uusi Aura 1918, Nr 27; Eduskunta toimittanut kuninkaanwaalin, Turun Sanomat 1918, Nr 4167; Hallituskysymys eduskunnasta, Helsingin Sanomat 1917, Nr 275; Hallitusmuotomme. P. E. Swinhufvud jyrkästi monarkian kannalla, Uusi Aura 1918, Nr 62; Hessenin prinssi Friedrich Karl, joka eilen walittiin Suomen kuningaksi, Helsingin Sanomat 1918, Nr 200; Kenraali Mannerheim eroaa, Helsingin Sanomat 1918, Nr 66; Korkein valta, Uusi Aura 1918, Nr 62; Kuningasvalta vai tasavalta, Uusi Aura 1918, Nr 62; Kuninkaanvaali. Eduskunta valinnut Suomen kuningaskunnan kuninkaaksi Hessenin prinssin Fredrik Kaarlen, Uusi Suometar 1918, Nr 204; Kuninkaanvaali, Helsingin Sanomat 1918, Nr 200; Kysymys hallitusmuodosta. Kuningasvaltainen mielipide tulee yhä yleisemmäksi, Uusi Päivä 1918, Nr 55; Kysymys Valtiomuodostamme, Uusi Päivä 1918, Nr 58; Lähetystö prinssi Fredrik Kaarlen luo. Ilmoittamaan eduskunnan päätöksestä, Uusi Suometar 1918, Nr 206; Maan uusi hallitus, Uusi Päivä 1918, Nr 57; Monarkia vaiko tasavalta?, Uusi Aura 1918, Nr 62; Monarkia waiko tasavalta?, Turun Sanomat 1918, Nr 4034; Neljäs Suomen itsenäisyyden tunnustus. Saksan hallitus tunnustanut Suomen tasavallan, „Turun Sanomat” 1918, Nr 3970; Ranska ja Suomen kuningaskysymys, Uusi Suometar 1918, Nr 212; Senaatti lopullisesti uudistettu, Helsingin Sanomat 1918, Nr 66; Suomen itsenäisyyden tunnustaminen, Uusi Päivä 1918, Nr 1; Suomen itsenäisyyden tunnustaminen, Uusi Päivä 1918, Nr 5; Suomen itsenäisyyden tunnustaminen, Uusi Aura 1918, Nr 6; Suomen itsenäisyyden tunnustaminen. Itävalta-Unkari antanut tunnustuksensa, Uusi Päivä 1918, Nr 13; Suomen itsenäisyyden tunnustaminen. Norja antanut tunnustuksensa, Uusi Päivä 1918, Nr 9; Suomen itsenäisyyden tunnustamisen Kynnyksellä. Venäjä hallituksen tunnustusta odotetaan tänään, Turun Sanomat 1918, Nr 3966; Suomen itsenäisyys tunnustetaan, Turun Sanomat 1918, Nr 3969; Suomen itsenäisyys ja ulkovaallat, Helsingin Sanomat Nr 7, 1918; Suomen itsenäisyys. Saksa tunnustanut Suomen itsenäisyyden, Uusi Päivä 1918, Nr 6; Suomen itsenäisyys. Tanska antanut tunnustuksensa, Uusi Päivä 1918, Nr 11; Suomen kuningas valittu, Uusi Päivä 1918, Nr 172; Suomen lippu, Turun Sanomat 1918, Nr 4035; Suomen lippu, Helsingin Sanomat 1918, Nr 64; Suomen tasavallan ensimmäinen presidentti, Uusi Suomi 1919, Nr 168; Suomen tasavallan hallitusmuoto wahvistettu, Helsingin Sanomat 1919, Nr 190; Suomen tilastollinen vuosikirja 1920, Helsinki 1921; Suomen tilastollinen vuosikirja 1955, Helsinki 1955; Suomen tilastollinen vuosikirja 1995, Helsinki 1995; Suomen tilastollinen vuosikirja 1999, Helsinki 1999; Suomen tilastollinen vuosikirja 2000, Helsinki 2000, T. 95; Suomen tilastollinen vuosikirja 2014, 109. vuosikerta, Helsinki 2014; Suomen valittu kuningas ja hänen puolisonsa, Uusi Suometar 1918, Nr 205; Suomalainen wirallinen lehti 1917, Nr 274; Tunnustaako Venäjä Suomen itsenäisyyden tänään?, Turun Sanomat 1918, Nr 3966; Ulkovaallain tunnustus Suomen itsenäisyydelle, Helsingin Sanomat Nr 4, 1918; Uusi hallitusmuoto, Uusi Suomi 1919, Nr 161; Valtionhoitaja Mannerheim, Odotettavissa piakkoin kotimaahan, Uusi Päivä 1918, Nr 228; Valtionhoitaja Swinhufvudin ero, Uusi Päivä 1918, Nr 228; Valtionhoitaja wahvistanut suomen hallitusmuodon, Turun Sanomat 1919, Nr 4433; Venäjän neuvostojen keskuskomitea vahvistanut itsenäisyyden, Uusi Päivä 1918, Nr 4; Valtionhoitaja. Odotettavissa piakkoin kotimaahan, Helsingin Sanomat 1918, Nr 265; Ylipäällikön käsky Suomen upseereille, Uusi Suomi 1919, Nr 172.

tym sprawę z ewentualnych mankamentów tego typu źródeł. Przede wszystkim miano na uwadze fakt – często propagandowej – roli prasy i jej szczególnego oddziaływania na opinię publiczną⁵³. Stąd też, analizując publikacje prasowe, wykazano się daleko posuniętą ostrożnością badawczą oraz właściwym krytycznym do nich podejściem.

Podobne problemy metodologiczne wiążą się z innym rodzajem źródła wykorzystanego w pracy – ze wspomnieniami. Z racji znaczenia dla rozwoju konstytucjonalizmu finlandzkiego oraz – szerzej – dziejów współczesnej Finlandii skorzystano z zapisów *Carla G. Mannerheima*⁵⁴. Obejmują one lata 1867–1951 i stanowią interesujący opis wydarzeń, w których autor brał udział, a które często miały podstawowe znaczenie dla kształtującego się systemu rządów oraz państwowości. Należy jednak pamiętać, że ukazano w nich perspektywę oraz oceny samego marszałka. Tym samym są one obciążone naturalną stronniczością autora, szczególnie w zakresie opisu działań jego przeciwników politycznych i ideologicznych. Przydatne dla pracy okazały się wspomnienia innego ważnego uczestnika życia politycznego Finlandii – *Urho Kekkone*⁵⁵. Obejmują one lata 1939–1980. Użytecznym źródłem uzupełniającym to źródło są jego opublikowane przemówienia z lat 1943–1972⁵⁶.

Co warto podkreślić, duże znaczenie dla pracy miały również źródła zdigitalizowane i dostępne online. Mają one różny charakter – są to bowiem programy poszczególnych rządów (od 1917), proklamacja Senatu czy rozkaz dzienny *C.G. Mannerheima*⁵⁷.

⁵³ O roli prasy jako instrumentu politycznej mobilizacji, szczególnie w analizowanych w niniejszej pracy latach 1917–1919 oraz 1944–1945 pisze *R. Salokangas*, w: *R. Salokangas* (red.), *From Political to National, Regional and Local. The Newspaper Structure in Finland*, *Nordicom Review* 1999, Nr 1, s. 79–85.

⁵⁴ *C.G. Mannerheim*, *Wspomnienia*.

⁵⁵ *U. Kekkonen*, *Nie szukajcie przyjaciół daleko, a wrogów blisko*, Warszawa 1983.

⁵⁶ *Idem*, *Neutrality. The Finnish position*, London 1973.

⁵⁷ Warto w tym miejscu odnotować: Pääministeri Aimo Cajanderin hallituksen ohjelma, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/8-paaministeri-aimo-cajanderin-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Aimo Cajanderin II hallituksen ohjelma, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/10-paaministeri-aimo-cajanderin-ii-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Esko Ahon hallituksen ohjelma 26.4.1991, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/65-paaministeri-esko-ahon-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Harri Holkerin hallituksen ohjelma 30.4.1987, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/64-paaministeri-harri-holkerin-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Juho Kusti Paasikiven II hallituksen ohjelma, <http://valtioneuvosto.fi/en/government/history/governments-and-ministers/report/-/r/m1/29> [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Kaarlo Castrénin hallituksen ohjelma, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/4-paaministeri-kaarlo-castrénin-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Kyösti Kallion hallituksen ohjelma, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/9-paaministeri-kyosti-kallion-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Lauri Ingmanin hallituksen ohjelma, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/paaministeri-lauri-ingmanin-hallituksen-ohjelma-27-11-1918 [do-

Każde natomiast z nich ma ważne znaczenie z punktu widzenia analizowanego tematu. Programy polityczne Przewodniczącego Senatu oraz późniejszych premierów okazały się bowiem bardzo pomocne w zbadaniu rządowych deklaracji programowych i ich faktycznej realizacji w rzeczywistości politycznej i ustrojowej Finlandii. Wykorzystano przy tym programy wszystkich rządów od uzyskania niepodległości w 1917 r. Z kolei proklamacja Senatu oraz rozkaz dzienny C.G. *Mannerheima* z 1918 r. ukazały pozycję marszałka w państwie w trudnym okresie walki o niezależność Finlandii. Ponadto skorzystano z literatury niedostępnej w Polsce, w tym wykorzystano także bardzo bogate zasoby prawniczych, politologicznych i historycznych czasopism naukowych.

stęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Mauno Koiviston II hallituksen ohjelma 26.5.1979, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/61-paaministeri-mauno-koiviston-ii-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Mauno Pekkalan hallituksen ohjelma 26.3.1946, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/31-paaministeri-mauno-pekkalan-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Oskari Manteleen hallituksen ohjelma, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/16-paaministeri-oskari-manteleen-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Paavo Lipposen hallituksen ohjelma 13.4.1995, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/66-paaministeri-paavo-lipposen-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Pehr Evind Svinhufvudin II hallituksen ohjelma, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/18-paaministeri-pehr-evind-svinhufvudin-ii-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Rafael Erichin hallituksen ohjelma, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/6-paaministeri-rafael-erichin-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Toivo Kivimäen hallituksen ohjelma, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/20-paaministeri-toivo-kivimaen-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Urho Kekkosen hallituksen ohjelma 17.3.1950, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/33-paaministeri-urho-kekkosen-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Urho Kekkosen II hallituksen ohjelma 17.1.1951, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/34-paaministeri-urho-kekkosen-ii-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Urho Kekkosen III hallituksen ohjelma 20.9.1951, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/35-paaministeri-urho-kekkosen-iii-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Urho Kekkosen IV hallituksen ohjelma 10.7.1953, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/36-paaministeri-urho-kekkosen-iv-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Pääministeri Urho Kekkosen V hallituksen ohjelma 21.10.1954, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/39-paaministeri-urho-kekkosen-v-hallituksen-ohjelma [dostęp: 14.2.2018 r.]; Senaatin varapuheenjohtaja Juho Kusti Paasikiven hallitus, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/senaatin-varapuheenjohtaja-juho-kusti-paasikiven-hallitus-27-5-1918 [dostęp: 14.2.2018 r.]; Proklamacja Senatu z 28.1.1918 r. <http://narc.fi/1918verkkonayttely/pdf/kansa.pdf> [dostęp: 15.10.2017 r.]; Suomen tasavallan joukkojen Ylipäällikön Päiväkäsky N:o 1. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1360175?page=1> [dostęp: 15.10.2017 r.].

Metodologia i struktura pracy

Niniejsza rozprawa ma charakter interdyscyplinarny. Zastosowano w niej metody⁵⁸ badawcze stosowane w naukach prawnych⁵⁹, politycznych⁶⁰ i historycznych⁶¹.

Podstawową była metoda filologiczna. Wykorzystano ją przy tłumaczeniach tekstów aktów prawnych z urzędowego dla Finlandii języka fińskiego. Korespondowała ona z metodą formalno-dogmatyczną. Miała ona szczególne znaczenie w trakcie analizy przepisów regulujących ustroj Finlandii. Kolejną była metoda historyczna. Miała ona znaczenie w trakcie badań nad przekazami historycznymi dotyczącymi wydarzeń polityczno-prawno-ustrojowych, jakie nastąpiły w analizowanym okresie w Finlandii oraz szerzej, w Europie. Posłużyła ona w badaniu fińskiej historii, myśli politycznej, ewolucji poszczególnych instytucji oraz analizie rozwoju systemu partyjnego. Ponadto zbadano dzięki niej genezę wielu istotnych zjawisk politycznych, aspekty strukturalne, funkcjonalne i genetyczne oraz biografię przedstawicieli elit Finlandii. Następnie analiza systemowa, szczególnie makrosystemowa, pozwoliła na ujęcie fińskich zjawisk procesu decyzyjnego jako elementów całokształtu struktury politycznej. Tym samym możliwe było przedstawienie systemu fińskiego jako koherentnej całości (modelu systemowego). Węższa analiza średniego rzędu pozwoliła z kolei na zbadanie schematu partyjnego oraz szerzej, sceny politycznej podzielonej według określonej ideologii reprezentowanej przez jej przedstawicieli. W końcu metoda prawno-porównawcza (komparatystyczna) została użyta do analizy podobieństw i różnic w systemach ustrojowych Finlandii oraz innych, wybranych państw Europy (o czym dalej).

Praca liczy sześć rozdziałów podzielonych na podrozdziały.

Rozdział I ma charakter wprowadzający. Przedstawiono w nim drogę Finlandii do uzyskania niepodległości w 1917 r. Skupiono się na okresie wielowiekowej zależności tego państwa od Królestwa Szwecji, a następnie Imperium Rosyjskiego. Od średniowiecza bowiem do początku XX w. terytorium fińskie było traktowane jako nierozdzielna część odpowiednio Szwecji i Rosji⁶². W rozdziale omówiono najważniejsze zagadnienia z zakresu dziejów Finlandii, które wpłynęły na dalszy rozwój jej kultury politycznej i instytucji prawnych (także już po ogłoszeniu Deklaracji Niepodległości i w kolejnych dekadach). Zdecydowano się natomiast na pominięcie spraw szczegółowych z zakresu szwedzkiej i rosyjskiej polityki wewnętrznej. Status Finlandii pod panowaniem Królestwa Szwecji został omówiony ze szczególnym uwzględnieniem polityki tylko tych mo-

⁵⁸ Na istotną rolę metodologii w prowadzeniu badań zwraca uwagę A. Chodubski, *Methodology as an Important Value of Political Science Research*, Polish Political Science Yearbook 2010, t. XXXIX.

⁵⁹ T. Chauvin, T. Stawicki, P. Winczorek, *Wstęp do prawnoznawstwa*, Warszawa 2017, s. 30–31.

⁶⁰ A. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2013, s. 123–141.

⁶¹ J. Topolski, *Metodologia historii*, Warszawa 1983; *idem*, *Teoria wiedzy historycznej*, Poznań 1983; J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2009.

⁶² Takie ujęcie prezentują m.in. B. Szordykowska, *Historia Finlandii*; T. Cieślak, *Historia Finlandii*.

narchów, których panowanie istotnie wpłynęło na sytuację Finów i ich status prawny. Szerszego omówienia wymagał za to okres zależności rosyjskiej. Dziewiętnasty i początek XX w. to czas najbardziej doniosłego kształtowania się fińskiej świadomości narodowej i bardziej zaawansowanych procesów państwowotwórczych, które zaowocowały następnie uzyskaniem niezależności przez Finlandię w 1917 r.

W rozdziale II przedstawiono proces kształtowania się niepodległości Finlandii i jej instytucji polityczno-prawnych od Deklaracji Senatu z 6.12.1917 r. Był to bowiem kluczowy akt, który doprowadził do pełnego uniezależnienia się państwa fińskiego od Imperium Rosyjskiego. Jego konsekwencją były starania ze strony władz Finlandii o uznanie przez społeczność międzynarodową. Stąd też omówiono podstawowe aspekty zarówno suwerenności wewnętrznej, jak i zewnętrznej. Nie pominięto przy tym wydarzeń i konsekwencji dla tego kraju oraz jego ustroju wojny domowej z 1. poł. 1918 r. W okresie niepodległościowym nastąpiła też szczególna intensyfikacja działalności fińskich stronnictw politycznych. W rezultacie przedstawiono w tym rozdziale rozwój instytucjonalizacji życia politycznego Finlandii (ze szczególnym uwzględnieniem działalności najważniejszych partii). Z racji tego, że fiński system partyjny oparty jest na silnych fundamentach ideowych i przez to charakteryzuje się stabilnością i ciągłością (od 1917 r.) postanowiono omówić jego funkcjonowanie także w kolejnych dekadach (do 2000 r.). Stanowi to też wprowadzenie do rozważań na temat ustroju Finlandii podjętych w kolejnych rozdziałach.

W rozdziale III zostały omówione podstawy prawne ustroju w latach 1917–2000. Poddano analizie prawodawstwo konstytucyjne, szczegółowo przedstawiając rozwiązania zawarte w poszczególnych aktach prawnych, a także najistotniejsze nowelizacje, przede wszystkim wpływające na ostateczne brzmienie danej normy. Tam, gdzie zmiany były znaczące i istotnie wpływały na funkcjonowanie systemu przedstawiono cały proces nowelizacyjny. W aktach, w których wcześniejsze zmiany miały charakter jedynie redakcyjny bądź mniej istotny dla funkcjonowania systemu ustrojowego, przedstawiono ostateczne brzmienie normy, pomijając jej szczegółową ewolucję. W rozprawie omówione zostały cztery akty konstytucyjne Republiki Finlandii: Akt o Formie Rządu z 17.7.1919 r., Akt o Parlamencie z 13.1.1928 r., Akt o Trybunale Stanu z 25.11.1922 r. oraz Akt o prawie parlamentu do badania zgodności z prawem czynności urzędowych członków Rady Państwa, Kanclerza Sprawiedliwości i Parlamentarnego Ombudsmána z 25.11.1922 r. Szerszego wyjaśnienia wymaga piąty z aktów tj. ustawa o samorządzie Wysp Alandzkich, który bywa włączany do systemu źródeł prawa konstytucyjnego Finlandii. Na jego obecność pośród innych źródeł prawa zwracają uwagę w swoich opracowaniach m.in. J. Osiński⁶³, M. Grzybowski⁶⁴ oraz S. Sagan i V. Serzhanova⁶⁵. Joachim Osiński oraz M. Grzybowski nie podejmują się jednak dalszych rozważań w kontekście jakiegokolwiek wpływu tego aktu na podstawowe zasady ustroju państwa. Joachim

⁶³ J. Osiński, Wstęp, w: Konstytucja Finlandii, Warszawa 1997.

⁶⁴ M. Grzybowski, Systemy konstytucyjne państw skandynawskich, Warszawa 1998, s. 17–18.

⁶⁵ S. Sagan, V. Serzhanova, Konstytucja Finlandii, s. 35.

Osiński nie załącza także jego treści w swojej publikacji, w przeciwieństwie do czterech wspomnianych wcześniej ustaw. Natomiast S. Sagan i V. Serzhanova wprost stwierdzają, że „w okresie po II Wojnie Światowej do uprzednio wymienionych aktów dołączył kolejny, będący również podstawą systemu konstytucyjnego Finlandii, był to uchwalony 28 grudnia 1951 roku *Akt o Samorządzie Wysp Alandzkich*”⁶⁶. Trzeba jednak zauważyć, że w kolejnej publikacji J. Osiński wymienia już tylko cztery akty, twierdząc, że „uzupełnieniem podstaw konstytucyjnych (Akt o Formie rządu i Akt o Parlamencie) były dwa dokumenty uchwalone przez Eduskuntę 25 listopada 1922 roku (...). Konstytucyjny charakter obu aktów wynikał tak z trybów uchwalania, jak i znaczenia materii w nich zawartej”⁶⁷. Pozostali natomiast badacze prawa konstytucyjnego Finlandii nie zaliczają ustawy o samorządzie Wysp Alandzkich do aktów konstytucyjnych. Zwracają uwagę, że zawiera ona bardzo szczegółowe postanowienia, w tym niedotyczące ustroju państwa, których nie uważa się za właściwe dla ustawy zasadniczej. Niektórzy z nich stwierdzają *expressis verbis*, że tekst konstytucji Finlandii został zawarty w czterech aktach konstytucyjnych⁶⁸. Przykładowo A. Gwiżdż utrzymuje, że „konstytucja Finlandii (...) Forma rządu; jest ona najważniejszą spośród czterech ustaw zasadniczych Republiki. Wraz z pozostałymi trzema (...) stanowi jądro prawa państwowego Finlandii”⁶⁹. Ponadto w uzasadnieniu do rządowego projektu nowej, jednolitej konstytucji z 1999 r., którą uchylono obowiązujące dotychczasowe akty, wyraźnie stwierdza się, że „nowa forma rządu uchyliłaby cztery aktualnie ważne konstytucje” (*Uudella hallitusmuodolla kumottaisiin voimassa olevat neljä perustuslakia*). W końcu stwierdzono w projekcie, że inne akty, choć „ich zmiana wymaga zastosowania porządku konstytucyjnego” (...), to „jednak przepisy te nie są formalnie konstytucjami” (*Kyiseiset lait eivät kuitenkaan ole muodollisesti perustuslakeja*). Świadczy to o „systemie czterech fundamentów” (*Neljän perustuslain järjestelmä*)⁷⁰. Wreszcie w samej aktualnie obowiązującej ustawie zasadniczej, w ostatnim rozdziale, zawierającym m.in. przepisy derogacyjne, zawarto § 131 (Uchylenie aktów konstytucyjnych), z którego treści wynika, że nowa Konstytucja uchyła cztery akty konstytucyjne wraz z ich poprawkami⁷¹. Do tre-

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ J. Osiński, Wstęp, w: Konstytucja Finlandii z 1999 roku, Warszawa 2003, s. 21.

⁶⁸ Zob. m.in. stanowiska: M. Suksi, On the Entrenchment of Autonomy, w: M. Suksi (red.), Autonomy. Applications and Implications, The Hague 1998, s. 151–171; *idem*, Ålands konstitution. Separat bilaga med författningstexter, 2005; I. Saraviita, The Planned Constitutional Reform in Finland, Scandinavian Studies in Law 1978, Nr 22, s. 137. Ponadto m.in. w publikacji oxfordzkiej (D. Oliver, C. Fusaro, How Constitutions Change. A Comparative Study, Oxford 2011, s. 93 i 107–108) autorzy stwierdzają *expressis verbis*, że tekst Konstytucji Finlandii został zawarty w czterech aktach konstytucyjnych.

⁶⁹ Poza wyżej wymienionymi por. A. Gwiżdż, Finlandia, w: Konstytucje Finlandii, Włoch, Niemieckiej Republiki Federalnej, Francji, s. 20.

⁷⁰ Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi, HE 1/1998, s. 1, 7 i 21. Tam są także wprost wymienione cztery aktualnie ważne konstytucje, wraz z ich sygnaturami.

⁷¹ Suomen perustuslaki, Suomen Säädöskokoelma 731/1999, s. 1654.

ści nowej ustawy zasadniczej, będącej już przecież jednolitym źródłem prawa konstytucyjnego, nie włączono postanowień ustawy o samorządzie Wysp Alandzkich, a jedynie przepisy o charakterze odsyłającym, podobnie jak uczyniono to również w innych kwestiach, które miały zostać uregulowane na szczeblu ustawowym. Mając na uwadze powyższe, ustawa o samorządzie Wysp Alandzkich w niniejszej pracy nie została omówiona. Mimo że posiada specjalny tryb uchwalania (większością kwalifikowaną z koniecznością uzyskania aprobaty Landtagu Wysp Alandzkich), reguluje wzajemne relacje Wysp i Republiki Finlandii oraz funkcjonowanie samorządu na wyspach, to w zasadzie jest to ustawa wyjątkowa, ale nie konstytucyjna⁷². W konkluzji rozdziału zawarto charakterystykę najbardziej przełomowych reform, w których kompleksowo i generalnie ujęto zmiany danego aktów.

W rozdziale IV przeanalizowano funkcjonowanie ustroju Finlandii w latach 1917–2000. Przedstawiono wpływ na jego funkcjonowanie władzy wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej. Jako pierwszą omówiono władzę wykonawczą. Scharakteryzowano kadencje wszystkich prezydentów i przełomowe (w zasadzie większość) gabinety premierów (wcześniej przewodniczących Senatu), które istotnie przyczyniły się do uzyskania i stabilizacji niepodległości oraz reform wpływających znacznie na funkcjonowanie ustroju w ówczesnej sytuacji politycznej. W następnej kolejności przeanalizowano władzę ustawodawczą i sądowniczą. Z uwagi na specyficzny system rządów ich rola dla funkcjonowania ustroju (w szczególności władzy sądowniczej) nie była wiodąca.

W rozdziale V dokonano analizy reformy prawa konstytucyjnego, której efektem było powstanie całkowicie nowego, jednolitego aktu prawnego w 1999 r. Jej postanowienia nie zostały przeanalizowane przez omówienie po kolei poszczególnych norm (jak robili to w stosunku do tej ustawy *J. Osiński* oraz *V. Serzhanova*), ale przez podział na konkretne zagadnienia w niej unormowane. Omówiono przy tym główne założenia reformy i najważniejsze zasady konstytucyjne, ze szczególnym uwzględnieniem podstawowych różnic powstałych na skutek przyjętej reformy.

Z kolei w rozdziale VI dokonano analizy prawno-historyczno-porównawczej ustroju politycznego Finlandii w stosunku do ustrojów wybranych państw europejskich. Skupiono się w nim na władzy ustawodawczej oraz wykonawczej. W pierwszej kolejności przedstawiono ustrój polityczno-prawny Finlandii na tle państw nordyckich, tj. Danii, Islandii, Norwegii i Szwecji. Następnie odniesiono się do krajów autory-

⁷² O tego typu ustawach mówił *S. Tiitinen* w swoim przemówieniu dotyczącym reformy konstytucyjnej podczas obrad Stowarzyszenia Sekretarzy Generalnych Parlamentów (ASGP): „Elastyczność konstytucji Finlandii wynika z użycia wyjątkowych praw, charakterystycznej cechy systemu fińskiego. W tym kontekście oznacza to akty prawne uchwalone zgodnie z porządkiem przewidzianym dla uchwalenia ustawy konstytucyjnej (to jest przyjętej większością kwalifikowaną), która bez zmiany Konstytucji, wprowadza wyjątek od jej postanowień. Parlament przyjął około 900 aktów wyjątku, z których 20 do 25 wciąż obowiązuje”. Zob. stenogram z posiedzenia, w: *Constitutional Reform in Finland. Communication by Mr Seppo Tiitinen, Secretary General off the Parliament, Finland. Brussels Session (April 1999), Constitutional and Parliamentary Information Review 2000*, s. 104–105.

tarnych, socjalistycznych, demokratycznych (środkowoeuropejskich i nadbałtyckich) i w końcu totalitarnych (Związku Radzieckiego i III Rzeszy). Tym samym przyjęto koncepcję zestawienia ustroju finlandzkiego z państwami pogrupowanymi według regionów i panujących tam ustrojów. Ponadto wewnątrz tej kategorii zastosowano podział czasów współczesnych w dziejach ustroju zgodnie z cezurą zaproponowaną przez *Tadeusza Maciejewskiego*, a według której ustroje państw należy omawiać w ramach granic, wytyczony przez wojny światowe, a następnie przemiany okresu około 1989 r.⁷³

W tym miejscu chciałbym serdecznie podziękować promotorowi mojej rozprawy doktorskiej, kierownikowi Katedry Historii Prawa Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego Profesorowi *Tadeuszowi Maciejewskiemu*. Nieocenione okazały się wszystkie krytyczne uwagi oraz kluczowe wskazówki badawcze, jakie otrzymałem podczas przygotowywania niniejszej rozprawy doktorskiej.

Podziękowania kieruję także do Jego Ekscelencji Ambasadora RP w Helsinkach *Janusza Niesyto* za bezcenną możliwość poznania fińskiego życia politycznego od strony praktycznej podczas mojej pracy w wydziale polityczno-ekonomicznym Ambasady RP. Za wszelką pomoc wyrazy wdzięczności składam również dla *Attaché* Obrony Ambasady RP w Helsinkach komandora *Krzysztofa Książka*.

Osobne, lecz równie serdeczne podziękowania adresuję dla władz Uniwersytetu Gdańskiego w osobach: Jego Magnificencji Rektora, prof. dr. hab. Piotra Stepnowskiego, Prorektora ds. Badań Naukowych, prof. dr. hab. Wiesława Laskowskiego oraz Dziekana Wydziału Prawa i Administracji, prof. dr. hab. Wojciecha Zalewskiego, za przyznane środki finansowe, które umożliwiły prowadzenie badań zarówno w polskich, jak i w zagranicznych ośrodkach archiwalnych i akademickich oraz niezwykłą życzliwość w trakcie przygotowywania niniejszej monografii.

⁷³ Zob. proponowane granice chronologiczne w: *T. Maciejewski*, *Historia powszechna ustroju i prawa*, Warszawa 2007, s. 769.

Przejdź do księgarni →

ksiegarnia.beck.pl